

PÅ LÄSFRONTEN BARA LITET NYTT – BOKLÄSNING I SVERIGE UNDER 2023

ELISA TATTERSALL WALLIN OCH
DAVID GUNNARSSON LORENTZEN

Sammanfattning

Under 2023 läste 82 procent av svenskarna minst någon bok. Det här kapitlet handlar om dem, och hur läsvanor ser ut i olika grupper och med de olika bokformaten tryckta böcker, ljudböcker och e-böcker. Vi tittar närmare på männen som har ökat sin läsning något sedan 2022 när det gäller läsning för egen del och för barn. Under de senaste åren har vi kunnat se en stor ökning av läsare i åldrarna 16–29 år, men den verkar nu avta och vi ser en minskning på en till två procentenheter i den här åldersgruppen när det gäller samtliga bokformat. Vi har också undersökt varifrån läsare får sina boktips och noterar att det vanligaste är att familj eller vänner rekommenderar böcker. En stor andel av 16–29-åringarna blir också inspirerade av bokrelaterat innehåll på sociala medier.

Svenskarnas läsvanor har studerats i den årliga nationella SOM-undersökningen. I flera decennier nu, och resultaten presenteras varje år i ett bokkapitel som detta. Läsning är ett ständigt aktuellt ämne, något som märks i otaliga nyhetsartiklar, politiska uttalanden, betänkanden och statliga offentliga utredningar från regeringen, samt i diskussioner på sociala medier och på debatt- och ledarsidor i landets dagstidningar (se exempelvis Boström, 2023; Hellström, 2024; Larsson, 2023; Tengberg, 2023). Dessutom är läsning ett angeläget ämne i forskningen inom en rad olika discipliner och något som diskuteras på seminarier och föreläsningar vid landets lärosäten, på bibliotek, konferenser, bokmässor och liknande. Det kan därför framstå som att det är just nu som läsning uppmärksammas extra mycket, men faktum är att det stora intresset för läsning inte är något nytt. I århundranden har läsning diskuterats i olika sammanhang. Inte minst har det, precis som nu, oroats och larmats om läsning; alltifrån vad för slags litteratur som människor läste, till hur läsningen gick till samt om de läste över huvud taget. Ofta är den här oron tydligt knuten till perioder av stor förändring. Exempelvis fanns det farhågor under renässansen och upplysningstiden kopplade till tyst enskild läsning (Chartier, 1999). Med starkt etablerade traditioner av högläsning i grupper oroades då nya trender av att läsa tyst för sig själv. Det fanns rädslor att läsare

kunde bli så försjunkna i boken att de skulle tappa greppet om både sig själva och verkligheten om de läste tyst. Med högläsning fanns tydliga distinktioner mellan fiktion och sinnevärlden, något som man tänkte luckrades upp när orden inte längre lästes högt. En annan oro kan ses i Tyskland under 1700-talet där befolkningen plötsligt sades vara som besatta av att läsa romaner (Darnton, 2014). Man trodde då att läsning av Goethes roman *Den unga Werthers lidanden* ledde till ökat antal självmord, vilket kom att kallas Werther-effekten (Bell, 2011; Darnton, 2014). Det fanns alltså farhågor att personer skulle förlora sitt liv eller sitt förstånd av att läsa. Det har länge också funnits oro över att framför allt kvinnor, barn och arbetarklassen ska läsa fel sorts litteratur. Christine Pawleys forskningsprojekt om läsning i USA under 1800-talet visar hur det debatterades om läsning i samband med öppnandet av ett folkbibliotek, något som gjorde böcker mer tillgängliga för fler personer (Pawley, 2001). Att kvinnor lånade underhållande böcker som ansågs vara sensationella och sentimentala sågs inte som positivt. Kvinnor skulle mycket hellre låna seriös litteratur som skulle stärka deras moral (Pawley, 2001). Under tidigt 1900-tal debatterades det även i Sverige kring läsningens påverkan på ungdomars moral och sedlighet, och hur läsandet av en bok med fel sorts innehåll kunde påverka hela deras liv och karaktärsutveckling (Johansson, 2020). Det här är bara några nedslag i läsningens historia, som ändå illustrerar hur mycket bekymmer det genomgående har funnits kring läsning.

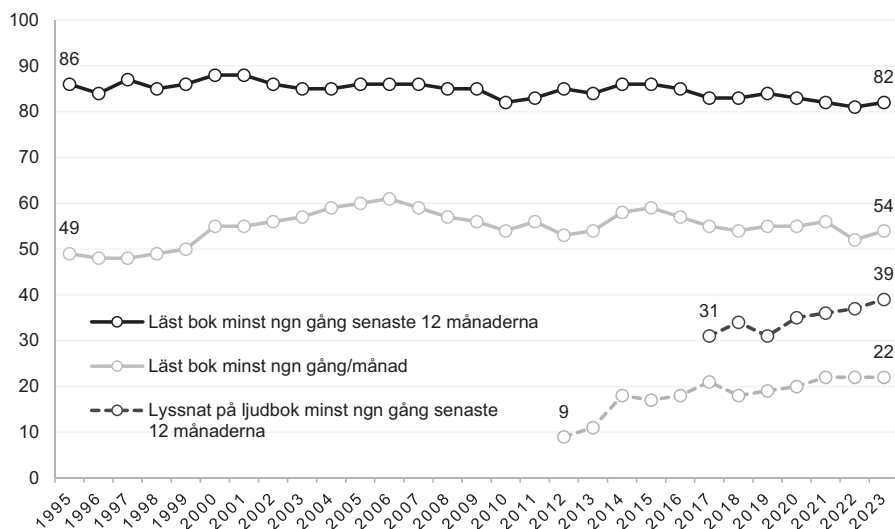
Mycket av den här oron går att känna igen i diskurser kring läsning idag. Ibland kan det nästan framstå som att det pratas mer om läsning, än vad det faktiskt läses. Just det har vi tyvärr ingen statistik på. De senaste decennierna har präglats av stora förändringar, med allestädes närvarande skärmar och nya sorters läspraktiker som möjliggörs därigenom; på sociala medier, med e-böcker och prenumerations-tjänster för strömmande ljudböcker. Idag oroas det framför allt kring barn och ungas läsning, och det är också det som är ämnet för de flesta larmrapporter och debatter. Under de senaste åren kunde vi i den nationella SOM-undersökningen se att andelen unga vuxna 16–29 år som läser böcker ofta har ökat (Tattersall Wallin m.fl., 2022, 2023), men oron kring deras läsning har ändå fortgått. En grupp som ofta läser mindre än unga vuxna är män, det är de som har minskat sin läsning mest på senare år. Men det oroas inte lika mycket om dem, trots att vi bland annat vet att föräldrar och andra vuxna spelar en stor roll som läsande förebilder för barn (se exempelvis Ross, McKechnie & Rothbauer, 2018; Fredriksson & Taube, 2012). I det här kapitlet kommer vi titta närmare på de läsande männen. Givetvis tittar vi också på bokläsning i stort, och hur utvecklingen sett ut bland de unga.

Något fler läste böcker någon gång under 2023, inklusive män

Sedan 1995 har svenskarnas bokläsning mätts i den årliga nationella SOM-undersökningen. I figur 1 går det att följa hur stor andel av befolkningen som läst någon bok någon gång under året har förändrats sedan mätningen började.

Under snart 30 år har andelen som läst bok någon gång per år rört sig mellan 88 och 81 procent, och det sistnämnda är vad som noterades i 2022 års mätning. År 2023 angav 82 procent att de läst någon bok någon gång under året, vilket alltså är en ökning med en procentenhet på ett år. Andelen som lyssnat på ljudbok har ökat med två procentenheter sedan 2022, likaså har de som läst någon bok någon gång per månad eller oftare ökat med två procentenheter.

Figur 1 Bokläsning i Sverige, 1995–2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* följt av alternativen *Läst någon bok*, *Läst e-bok* och *Lyssnat på ljudbok*. År 2022 var antalet svar för *Läst bok* 10 034, för *Läst e-bok* 3 365 och för *Lyssnat på ljudbok* 1 667.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1995–2023.

I tabell 1 kan vi se hur många som läst tryckt bok, ljudbok respektive e-bok under året. Mest intressant är att något fler män anger att de läst tryckta böcker (upp två procentenheter) och ljudböcker (upp en procentenhet). 2022 års undersökning visade en minskning av andelen män som läser tryckta böcker, så det är nu intressant att se en uppgång igen. När det kommer till e-böcker ligger andelen som läser kvar på samma nivå både bland män och bland gruppen svarande som helhet. Ett undantag finns bland kvinnor där andelen e-boksläsare har ökat med en procentenhet. Vi ser samtidigt en minskning med en procentenhet när det gäller tryckt bokläsning bland kvinnor.

Tabell 1 Andel som läst tryckt bok, ljudbok respektive e-bok under de senaste 12 månaderna, 2023 (procent)

	Tryckt bok		Ljudbok		E-bok	
	Ingen gång	Någon gång	Ingen gång	Någon gång	Ingen gång	Någon gång
Samtliga	22	78	62	38	78	22
Kvinna	18	82	58	42	76	24
Man	28	72	66	34	80	20

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* följt av alternativen *Läst tryckt bok*, *Läst e-bok* och *Lyssnat på ljudbok*. Skalan är 7-gradig från *Ingen gång* till *Flera gånger per vecka*. Könssambandet för tryckt bok var signifikant på nivån 0,01 enligt ett Chi2-test. (Chi2: 24,129), ljudbok (Chi2: 11,121) och e-bok (Chi2: 9,367). Totalt antal svar per bokform var 1 669, 1 656 och 3 329.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Både figur 1 och tabell 1 visar att ljudboksläsningen fortsätter öka långsamt men stadigt, med någon eller några procentenheter per år. I debatter kring läsning lyfts ljudböcker ibland som ett hot mot den riktiga läsningen, en typ av diskurs som varit närvarande under en stor del av ljudbokens historia (Rubery, 2016). I forskningen finns det också oenigheter kring huruvida ljudboksläsning kan förstås som en slags läsning, mellan de som argumenterar för att det inte alls är läsning (exempelvis Kovac m.fl., 2019; Koepnick, 2013), och de som forskar om ljudboksläsning som en slags läspraktik (exempelvis Berglund, 2024; Rubery, 2016; Stougaard Pedersen & Have, 2012; Tattersall Wallin, 2022). I sin doktorsavhandling om ljudböcker utvecklade Elisa Tattersall Wallin begreppet *reading by listening*, som kan översättas till lyssnande läsning eller lyssningsläsning. Detta för att kunna prata om och studera ljudboksanvändning och annan läsning med öronen som en slags läsning (Tattersall Wallin, 2021). I en studie av unga vuxnas användning av ljudböcker fann Tattersall Wallin (2022) att många använder ljudböcker som ett slags komplement till tryckta böcker, för att öka tiden för läsning i delar av vardagen där tryckta böcker inte passar. En annan användargrupp som identifierades var de som av olika anledningar inte gillade eller kunde läsa med ögonen, exempelvis på grund av synnedsettningar, dyslexi eller ADHD. För dem skapade ljudböcker antingen intresse eller tillgång till böcker och läsning. Det visar att ljudböcker alltså snarare skapar mer tid för läsning, både bland de som gillar traditionell läsning med ögonen och för dem där tryckta böcker inte varit ett alternativ.

Det har under våren 2024 förts diskussioner om vad som är en rimlig mängd tid att lägga på ljudböcker, och huruvida ljudboksläsning kan förstås som ett slags missbruk (Dahlgren, 2024; Klingberg, 2024). Detta efter att Nextory, en av de svenska prenumerationstjänsterna för ljudböcker och e-böcker, ändrat i sina villkor och stängt av prenumeranter som de ansåg lyssnat för mycket. Från att ha

marknadsfört abonnemanget med reklamfrasen ”läs och lyssna så mycket du vill” ändrade Nextory villkoren så att användare bland annat inte kunde ”konsumera en ovanligt stor mängd innehåll eller använda tjänsten på ett överdrivet eller felaktigt sätt” (Klingberg, 2024). Det här ledde till en stor mängd klagomål samt anmälningar till konsumentverket av kunder som fått sina konton avstängda (Dahlgren, 2024). Forskning visar att den genomsnittlige ljudboks-prenumeranten lyssnar mellan 90–100 minuter per dag (Tattersall Wallin & Nolin, 2020), men att det också finns en liten grupp som lyssnar nästan konstant (Berglund, 2024). Det kan finnas många anledningar till att användare väljer att lyssna mycket på ljudböcker och därmed prenumererar på en ljudbokstjänst. Exempelvis visar forskning att ljudböcker kan hjälpa lyssnaren att slappna av och därmed göra det lättare att somna, fungera som ett lugnande stöd vid psykisk ohälsa eller ensamhet (Tattersall Wallin, 2022), eller som underhållning och sällskap i yrken som är repetitiva eller utförs utan kollegor (Have & Stougaard Pedersen, 2016). I sin studie av lyssnar-data från Storytel fann Karl Berglund en grupp användare som han kallar *constant readers*, alltså konstanta läsare (Berglund, 2024). Den här mindre gruppen liknar på många sätt den typiska ljudboksläsaren i Sverige, de har en preferens för deckare och deras användning är jämnt distribuerad över dagen. Den stora skillnaden är helt enkelt mängden tid de lägger på ljudböcker.

Avbrott i ungas uppgående lästrend

När vi tittar närmare på olika samhällsgruppers läsning av tryckta böcker någon gång per månad eller oftare hittar vi den största förändringen bland högutbildade, där hela sex procentenheter fler läst tryckta böcker varje månad jämfört med föregående år (tabell 2). Vi ser också att andelen män som läser tryckta böcker ofta har ökat med tre procentenheter. Det är också en ökning på tre procentenheter vardera i åldersgrupperna 50–64 år samt 65–90 år, samt motsvarande uppgång i de tre första boende-kategorierna. De enda grupperna som uppvisar en minskning av andelen som läst tryckta böcker är unga vuxna 16–29 år (-2 procent) samt lågutbildade (-3 procent).

Ljudböcker har ökat med mellan en och fyra procentenheter i nästan samtliga kategorier. Även här ser vi dock en nedgång bland unga vuxna med två procentenheter. Den stora ökningen av unga vuxna som läser tryckta böcker och ljudböcker ofta, som vi rapporterat om i tidigare års analyser (se Tattersall Wallin m.fl., 2022, 2023), börjar nu avta. Det är fortfarande fler unga som läser ofta, jämfört med för tre år sedan.

När det gäller e-böcker är andelen som läser dem ofta lika stor som föregående år, däremot är det mindre skillnader mellan de olika grupperna. I en del grupper ser vi en ökning med en procentenhet, i andra en motsvarande minskning.

Andelen som har läst högt för barn har ökat två procentenheter bland både kvinnor och män. Dessutom har högläsningen ökat med fem procentenheter bland

50–64-åringarna samt tre procentenheter bland 65–90-åringarna. Flest personer som läser högt för barn finns som vanligt i åldersgruppen 30–49 år samt i gruppen högutbildade. Jämförelsen inkluderar här samtliga svarande, det vill säga även dem som inte har barn i hushållet. Läsning för barn i hushåll med barn kommer att redovisas senare i kapitlet (figur 2).

Tabell 2 Andel som läst böcker i olika format någon gång per månad eller oftare i olika grupper, 2023 (procent)

	Tryckt bok	Ljudbok	E-bok	Läst för barn
Alla	48	22	10	30
Kön				
Kvinna	56	26	12	36
Man	39	17	8	24
Utbildning				
Låg	35	11	3	15
Medellåg	37	20	5	24
Medelhög	45	24	9	32
Hög	64	26	16	41
Ålder				
16–29	48	25	15	17
30–49	45	28	13	55
50–64	43	25	10	27
65–90	54	13	6	18
Boende				
Ren landsbygd	43	26	9	32
Mindre tätort	45	20	7	30
Stad eller större tätort	49	20	9	31
Stockholm, Göteborg, Malmö	54	24	17	28
Antal svarande	1 681	1 667	3 365	1 674

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* med alternativen *Läst tryckt bok*, *Lyssnat på ljudbok*, *Läst e-bok* samt *Läst högt ur bok/tidning för något barn*. Tabellen redogör för andelen som minst någon gång i månaden har gjort de omfrågade aktiviteterna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Att färre män än kvinnor läser böcker är välkänt, och också något vi alltid kunnat se i den nationella SOM-undersökningen. I år har det varit intressant att notera att det har skett en viss ökning när det gäller mäns läsning i olika format både på års-

och månadsbasis. Därför har vi valt att titta närmare på män i olika åldersgrupper samt utbildningsnivåer och hur deras läsvanor ter sig på månadsbasis (tabell 3).

Vi kan konstatera att störst andel läsande män finns i kategorin högutbildade, där 58 procent anger att de läser tryckta böcker varje månad, 21 procent att de lyssnar på ljudbok och 14 procent att de läser e-böcker. Det är möjligt att fler här har vana att läsa regelbundet från sina studier, men att många också kanske själva vuxit upp i hem med välutbildade föräldrar som läser ofta. Det är mer än dubbelt så många män i gruppen högutbildade som läser tryckta böcker varje månad, jämfört med grupperna med låg samt medellåg utbildningsnivå. Det är troligt att de här skillnaderna i läsvanor förs vidare till den yngre generation, för om vi tittar på högläsning för barn kan vi även där konstatera att det är fler högutbildade män som läser för barn, 34 procent, jämfört med 25 procent för de med medelhög utbildning, 19 procent för de med medellåg och 17 procent med låg utbildning¹.

Tabell 3 Andel män som läst böcker i olika format någon gång per månad eller oftare i olika grupper, 2023 (procent)

	Tryckt bok	Ljudbok	E-bok	Läst för barn
Alla	39	17	8	24
Utbildning				
Låg	25	10	3	17
Medellåg	27	17	3	19
Medelhög	40	16	9	25
Hög	58	21	14	34
Ålder				
16–29	40	24	12	11
30–49	34	22	11	48
50–64	38	19	8	17
65–90	42	8	4	16
Antal svarande	792	792	1 577	794

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* med alternativen *Läst tryckt bok*, *Lyssnat på ljudbok*, *Läst e-bok* samt *Läst högt ur bok/tidning för något barn*. Tabellen redogör för andelen som minst någon gång i månaden har gjort de omfrågade aktiviteterna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Tittar vi på olika ålderskategorier ser vi att den största andelen män som läser tryckta böcker varje månad finns i åldrarna 65–90, med 42 procent. Men om vi ser till alla format är det de yngsta männen, 16–29-åringarna, som läser mest: 40 procent läser varje månad tryckta böcker, 24 procent ljudböcker och 12 procent e-böcker.

Här kan vi förvänta oss en större andel studerande, där en del av läsningen varje månad skulle kunna vara kurslitteratur. Andelen män som läser högt för barn är som störst bland 30–49-åringarna, med 48 procent.

E-böcker är fortsatt det mest jämställda bokformatet, på så vis att männens läsning av e-böcker är i linje med den stora gruppen. I alla andra format är det stor diskrepans mellan män och den allmänna trenden, som alltså drivs av kvinnor. Sedan är ljudböcker lite mer likt mellan könen jämfört med tryckta böcker, men där finns det i stället stora skillnader framför allt i de övre åldersgrupperna.

I det här kapitlet tittar vi också närmre på hur det ser ut när det gäller läsning per vecka eller oftare (tabell 4).

Tabell 4 Andel som läst böcker i olika format någon gång per vecka eller oftare i olika grupper, 2023 (procent)

	Tryckt bok	Ljudbok	E-bok	Läst för barn
Alla	35	16	6	19
Kön				
Kvinna	42	21	7	23
Man	27	11	5	14
Utbildning				
Låg	29	8	2	5
Medellåg	27	14	3	13
Medelhög	33	18	6	21
Hög	46	19	10	29
Ålder				
16–29	33	13	8	10
30–49	30	19	7	49
50–64	30	21	7	13
65–90	43	11	4	4
Boende				
Ren landsbygd	32	20	5	19
Mindre tätort	32	14	4	19
Stad eller större tätort	36	16	5	19
Stockholm, Göteborg, Malmö	40	17	11	17
Antal svarande	1 681	1 667	3 365	1 674

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* med alternativen *Läst tryckt bok*, *Lyssnat på ljudbok*, *Läst e-bok* samt *Läst högt ur bok/tidning för något barn*. Tabellen redogör för andelen som minst någon gång i veckan har gjort de omfrågade aktiviteterna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

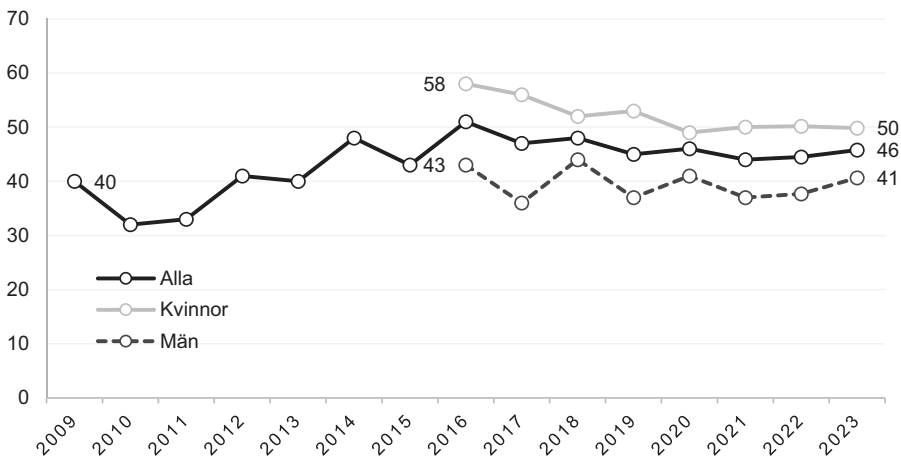
Som förväntat är det betydligt färre som läser böcker i något format varje vecka eller oftare, jämfört med per månad. 35 procent av befolkningen läser tryckta böcker varje vecka, medan 16 procent lyssnar på ljudböcker och 6 procent läser e-böcker. Minskningen är mindre när det kommer till de digitala böckerna, jämfört med de tryckta där 13 procent färre läser varje vecka. Tidigare forskning har visat att ljudböcker ofta kombineras med pendling, motion och hushållssysslor (Tattersall Wallin, 2022), och det kan därför vara så att ljudboksläsning har blivit en del av vardagsrutinen för några. Samtidigt är det stor variation i olika åldersgrupper, där 65–90-åringarna är den enda gruppen som verkar mest konstant i sitt ljudbokslyssnande. I de yngre grupperna är det betydligt färre som lyssnar på ljudböcker varje vecka, jämfört med varje månad. Den största negativa skillnaden i läsvanor syns i gruppen högutbildade när det gäller tryckta böcker, där 18 procentenheter färre läser varje vecka jämfört med varje månad.

Fler män läser högt för sina barn

Sedan 2022 har andelen män som läser högt för barn varje vecka ökat med tre procentenheter. Detta gör också att högläsningen ökat totalt, även om kvinnorna ligger kvar på samma nivå som året före. Tittar vi tillbaka till 2016, det första året då vi jämförde högläsning mellan könen, ser vi dock att det skett en minskning, med färre vuxna idag som läser högt för barn i sina hushåll jämfört med för sju år sedan. Framför allt har andelen kvinnor som läser högt för barn minskat sedan dess, frågan är vad detta kan bero på?

En iakttagelse vi gör är att samtidigt som högläsningen över tid gått ner under dessa år, så har ljudboksläsningen ökat i samhället. 2016 började prenumerationstjänster för ljudböcker, som Storytel, BookBeat och Nextory, etableras och har sedan dess blivit alltmer populära. Kan det finnas ett samband? Kan stressade föräldrar välja att spela ljudböcker för sina barn i stället för att läsa för dem själva? Eller finns det kanske barn som hellre lyssnar på ljudböcker själva, och inte vill att föräldrarna läser för dem? Detta är tyvärr inget vi kan se i föreliggande undersökning men oavsett så är det positivt att fler män nu igen läser högt för barn. Som noterades i inledningen visar forskningen att läsande förebilder är viktigt för att barn och unga ska utveckla intresse för läsning. Barn som kommer från familjer där läsning anses viktigt, blir också läsare själva i större utsträckning (Ross, McKechnie & Rothbauer, 2018; Fredriksson & Taube, 2012).

Figur 2 Andel som läst högt för ett barn minst en gång i veckan i hushåll med barn, 2009–2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Läst högt ur bok/tidning för något barn.* Endast svarande från hushåll med barn är med i statistiken. Antal svarande 2023 var 531.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009–2023.

Vanligast att få boktips via familj och vänner

En ny fråga som ställdes i 2023 års nationella SOM-undersökning är varifrån läsare får sina boktips (tabell 5). De olika svarsalternativen som framgår av tabell 5 är de informationsvägar vi föreställer oss är vanligast för att få tips om läsning. Dock är det viktigt att reflektera över att det kan finnas viss överlappning mellan kategorierna, och att olika respondenter kan ha gjort olika val där. Om svarandes vänner ofta lägger upp inlägg på sociala medier om böcker de rekommenderar, har respondenten då räknat det som att de brukar få boktips via sociala medier eller från en vän? Om boktipsande vänner också råkar vara kollegor, eller kanske bibliotekarier eller bokhandlare, ja då skulle det kunna passa in på en stor del av de olika svarskategorierna. Men eftersom det går att kryssa i samtliga kategorier som stämmer så kan tabellen förhoppningsvis ändå ge en bra indikation om hur läsare i Sverige kommer på vad de ska läsa härnäst.

Tabell 5 Varifrån boktipsen kommer, 2023 (procent)

	Aldrig	Ibland	Ofta	Antal svar
Bibliotek/bibliotekarie	77	20	3	1 207
Bokhandel/bokhandlare	64	30	6	1 204
Via bokklubb	83	9	8	1 188
Sociala medier	56	31	13	1 189
Recensionsplattformar	82	14	4	1 168
Tidningar/TV/Radio	39	46	16	1 220
Familj/vänner/bekanta	12	51	37	1 265
Kollegor/arbetsplatsen	45	38	17	1 197

Kommentar: Frågan löd *Om du läst böcker under de senaste 12 månaderna, varifrån har du fått dina boktips?* Alternativen var *Aldrig*, *Ibland* och *Ofta*.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Om vi slår ihop svarsalternativen *Ibland* och *Ofta* så kan vi se att det vanligaste är att familj, vänner eller bekanta rekommenderar böcker till varandra. Minst vanligt är att hitta boktips via bokklubbar samt recensionsplattformar på internet, så som Goodreads eller the Storygraph. De här typerna av plattformar kan förstås som hybrid-plattformar mitt emellan en vanlig social nätverksplattform och en bokplattform (Thelwall & Kousha, 2017). Forskning om Goodreads visar att en del användare väljer att ha vänner på plattformen, andra använder den endast för att bokföra vilka titlar de har läst, sätta betyg på dem och skriva recensioner. På så vis får de nya bok-rekommendationer genom plattformens algoritm. Mike Thelwall och Kayvan Kousha fann att de Goodreads-användare som loggat att de läst flest böcker, också tenderar att ha fler vänner än genomsnittet på plattformen. Att använda recensionsplattformar blir därmed också en social aktivitet där personer samlas kring läsning. En undersökning av användarna visade att ungefär tre fjärdedelar hade kvinnligt klingande namn (Thelwall & Kousha, 2017). Statistiken från den nationella SOM-undersökningen visar återkommande att fler kvinnor läser böcker, och den här internationella forskningen antyder också att fler kvinnor möts på sociala medier för att rekommendera böcker eller diskutera litteratur i allmänhet. Vi kan dra slutsatsen att färre män utbyter boktips och pratar läsning online, men det kan också vara så att de har andra, mindre synliga, kanaler för detta. Sådant som inte plockas upp i forskningen.

Bokrelaterat innehåll på sociala medier så som Youtube, Tiktok och Instagram har ökat explosionsartat under senare år. Trots det ser vi dock att endast 13 procent av de svarande ofta besöker dessa kanaler för boktips, och 31 procent gör det ibland. Viktigt är dock att komma ihåg att den här tabellen visar alla svaranden i åldrarna 16–90 år. När vi tittade närmre på den yngsta åldersgruppen, de mellan 16–29 år, såg det annorlunda ut. Hela 72 procent av unga vuxna tar del av boktips på

sociala medier, med 35 procent som gör det ofta och 37 procent ibland. I tidigare års kapitel har vi reflekterat över huruvida det är just sociala medier som gjort att fler unga vuxna börjat läsa böcker under de senaste åren (Tattersall Wallin m.fl., 2023). Det här visar att det är mycket troligt och att sociala medier spelar en stor roll i unga vuxnas läsvanor. Det finns endast en kategori som är vanligare bland unga vuxna att få boktips genom, och det är via familj, vänner och bekanta som 82 procent angett. Detta är även i linje med vad den större gruppen svarat. Jämfört med den totala gruppen svarande har något fler unga vuxna tagit del av boktips via recensionsplattformar, med 14 procent av 16–29-åringarna som angivit att de gör det ibland och 11 procent har svarat att de gör det ofta.

Något färre unga, något fler män läste under 2023

På det stora hela var det alltså inga omvälvande förändringar i läsvanor som syntes under 2023. Vi kan se att något färre unga vuxna läser böcker ofta, både när det gäller tryckta böcker och ljudböcker. Efter ett par år med stor uppgång i andelen unga som läser ofta är detta kanske förväntat. Frågan är om minskningen kommer fortgå, stanna av, eller om det ökar igen? Oavsett vet vi att ungas läsning engagerar, och fram till den dag då majoriteten av unga vuxna läser böcker varje månad eller oftare så kommer troligtvis larmrapporterna fortgå. Det hör liksom historien till. Men, det är fortfarande fler unga som läser ofta nu, i flera olika bokformat, jämfört med för några år sedan. Vi kan dessutom nu konstatera, att sociala medier spelar en viktig roll i unga vuxnas bokläsning.

I årets nationella SOM-undersökning visar männen upp en försiktig läs-revansch, med något fler som läser tryckta böcker och ljudböcker samt läser högt för barn, medan deras läsning av e-böcker ligger kvar på samma nivå som tidigare. Det här är en grupp som ofta går under radarn när det gäller debatter om läsning, även fast det är den grupp som överlag läser minst. Samtidigt vet vi från tidigare forskning att män är viktiga som läsande förebilder för den yngre generationen, inte minst unga killar, men också kanske för varandra. Forskning antyder ju att män kanske saknar forum för att prata läsning och utbyta boktips, och samtidigt att familj och vänner spelar en stor roll när det kommer till bokrekommendationer. Mer forskning på mäns läsning behövs, dels för att förstå vilken roll som läsningen spelar för de som läser, dels varför en ansenlig mängd män väljer att inte göra det. Anledningarna kan vara många, från tidsbrist eller rent av brist på intresse, till att själva ha saknat läsande manliga förebilder och kanske därmed fått med sig bilden av att läsning är för kvinnor. Andra män kanske inte räknar sin bokläsning som just läsning, därför att det kan finnas en idé om att riktig läsning är skönlitterära tryckta böcker som läses på fritiden, och inget annat. Så de som läser facklitteratur för jobbet eller skolan, eller lyssnar på talböcker eller ljudböcker, kanske inte ser på sig själva som läsare och kanske därför inte rapporterar all den läsning de faktiskt gör. Förutom mer forskning kring män som läsare, kan det också finnas utrymme

för fler diskussioner där läs-begreppet packas upp så att fler former av läsning får plats och berättigas.

Vi kan vidare konstatera att fler högutbildade läste tryckta böcker under 2023, och att det var den läsande grupp som ökade mest. Högläsning för barn har också ökat något, mest i de ålderskategorier där vi kan föreställa oss att det finns en del mor-och farföräldrar. Samtidigt fortsätter den lugna men stadiga uppgången av ljudboksanvändare. Vi får se hur vårens debatter om lyssningstid och om ljudböcker kan bli ett beroende påverkar ljudbokens popularitet. I den här undersökningen mäter vi endast läsning per år, månad och vecka, och inte hur mycket tid som läsare lägger per dag på böcker i olika format. Så vi kan inte se om den tiden har ökat. Men, av trenden att följa ser det troligt ut att ljudböcker kommer fortsätta öka med fler och fler lyssnare. På det stora hela är det ändå en försiktigt positiv utveckling på flera håll som det blir spännande att följa under kommande år. På läsfronten ser vi därmed åtminstone litet nytt, även om det inte är några stora omvälvande förändringar som skedde under 2023.

Not

- ¹ Utbildningsnivåerna räknas som följande i den nationella SOM-undersökningen: med låg utbildning menas grundskola eller motsvarande, medellåg inkluderar de som har gymnasie-utbildning eller motsvarande, medelhög är eftergymnasial utbildning, inklusive högskolestudier, som är kortare än tre år, och med hög utbildning menas studier på högskola eller universitet i tre år eller mer, inklusive forskarutbildning.

Referenser

- Berglund, K. (2024). *Reading Audio Readers: Book consumption in the streaming age*. Bloomsbury.
- Bell, R. (2011). Weeping for Werther: Suicide, Sympathy and the Reading Revolution in Early America. I S. Towheed & W. R. Owens (Red.), *The history of reading (Volume 1) International perspectives, c. 1500–1990* (s. 49–63). Palgrave Macmillan.
- Boström, H. (publicerad 2023-12-26). Att läsa håller på att bli en syssla för tokar och utstötta. *Göteborgs-Posten*. <https://www.gp.se/ledare/att-lasa-haller-pa-att-bli-en-syssla-for-tokar-och-utstotta.0867b823-be7c-4aed-b629-429fd2579229>
- Chartier, R. (1999). Reading Matter and 'Popular' Reading: From the Renaissance to the Seventeenth Century. I R. Chartier & G. Cavallo (Red.), *A history of reading in the West* (s. 269–283). Polity.
- Dahlgren, S. (publicerad 2024-02-16). Många Nextory-anmälningar till Konsumentverket. *Boktugg*. <https://www.boktugg.se/2024/02/16/manga-nextory-anmalningar-till-konsumentverket/>

- Darnton, R. (2014 [1986]). The first steps toward a history of reading. *Australian Journal of French Studies*, 51(2/3), 152–177.
- Fredriksson, U., & Taube, K. (2012). *Läsning, läsvanor och läsundersökningar*. Studentlitteratur.
- Have, I., & Stougaard Pedersen, B. (2016). *Digital Audiobooks: New media, users and experiences*. Routledge.
- Hellström, M. (publicerad 2024-03-16). Goda avsikter ligger bakom tanken på en kulturkanon, men det går alldeles för fort. *Dagens Nyheter*.
<https://www.dn.se/kultur/martin-hellstrom-goda-avsikter-ligger-bakom-tanken-pa-en-kulturkanon-men-det-gar-alldeles-for-fort/>
- Johansson, K. (2020). Poison, literary vermin, and misguided youths: Descriptions of immoral reading in early twentieth-century Sweden. I E. Erlandson, J. Helgason, P. Henning & L. Lindsköld (Red.), *Forbidden Literature: Case studies on censorship* (s. 169–185). Nordic Academic Press.
- Klingberg, P. (publicerad 2024-03-21). Ljubboksförlag i blåsväder efter att de upplevt problem med folk som lyssnar – för mycket. *Svenska Dagbladet*.
<https://www.svd.se/a/vevAqV/skyller-pa-missbruk-darfor-stanger-nextory-av-ljubbokskunder>
- Koepnick, L. (2013). Reading on the move. *PMLA, Publications of the Modern Language Association of America*, 128(1), 232–237.
- Kovac, M., Phillips, A., van der Weel, A., & Wischenbart, R. (2019). What is a book? *Publishing Research Quarterly*, 35(2), 313–326.
- Larsson, S. (publicerad 2023-22-25). Föräldrar ska inte lägga sig i vad deras ungdomar läser. *Göteborgs-Posten*.
<https://www.gp.se/kultur/kulturdebatt/foraldrar-ska-inte-lagga-sig-i-vad-deras-ungdomar-laser-.2efd38b9-64ed-442a-97b7-a9a6c1d3f34d>
- Pawley, C. (2001). *Reading on the middle border: The culture of print in late nineteenth-century Osage, Iowa*. University of Massachusetts Press.
- Ross, C. S., McKechnie, L., & Rothbauer, P. M. (2018). *Reading still matters: What the research reveals about reading, libraries, and community*. Libraries Unlimited.
- Rubery, M. (2016). *The untold story of the talking book*. Harvard University Press.
- Stougaard Pedersen, B., & Have, I. (2012). Conceptualising the audiobook experience. *Sound Effects*, 2(2), 80–95.
- Tattersall Wallin, E., Carlsson, T., & Gunnarsson Lorentzen, D. (2022). Läsning av tryckta böcker ökar bland unga. I U. Andersson, H. Oscarsson, B. Rönnerstrand & N. Teorin (Red.), *Du sköra nya värld* (s. 305–318). SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Tattersall Wallin, E., Carlsson, T., & Gunnarsson Lorentzen, D. (2023). Bokläsning bland unga vuxna fortsatt stark trend. I U. Andersson, P. Öhberg, A. Carlander, J. Martinsson & N. Theorin (Red.), *Ovissbetens tid* (s. 269–282). SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Tattersall Wallin, E., & Nolin, J. (2020). Time to read: exploring the timespaces of subscription-based audiobooks. *New Media and Society*, 22(3), 470–488.
- Tattersall Wallin, E. (2021). Reading by listening: Conceptualising audiobook practices in the age of streaming subscription services. *Journal of Documentation* 77(2), 432–448.
- Tattersall Wallin, E. (2022). Audiobook routines: identifying everyday reading by listening practices amongst young adults. *Journal of Documentation*, 78(7), 266–281.
- Tengberg, M. (publicerad 2023-05-05). Föräldrar bör ta större ansvar för läsningen. *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/a/jlpG4z/michael-tengberg-foraldrar-bor-ta-storre-ansvar-for-lasningen>
- Thelwall, M., & Kousha, K. (2017). Goodreads: A social network site for book readers. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 68(4), 972–983.

